

BILISH JARAYONLARI KORREKSIYASI VA TARAQQIYOTI**Abdubannopova Nurxon Abdunabi qizi****Farg'ona viloyati Quva tumani****20-umumiy o'rta ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi****+998950209114****Zikirillo2020@mail.ru****<https://doi.org/10.5281/zenodo.8053633>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada bilish jarayonlar korreksiyasi va taraqqiyoti haqida so'z yuritilib, unda diqqat, xotira, tafakur, sezgi, hayol, idrok singari bilish jarayonlari va otalarning farzandiga bo'lgan e'tibori haqida yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: milliy, diqqat, xotira, xayol, sezgi, tafakkur, idrok, individual, psixologik, ekologik, qobiliyat, iste'dod, sensomotor, spetsifik printsip.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy siyosatida milliy o'zlikni anglash, milliy va umumbashariy qadriyatlarni o'zlashtirish orqali shaxs bilan jamiyat o'rtasida uyg'unlikni vujudga keltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada mamlakatimizda yoshlar, o'quvchilarning qobiliyatlari, iste'dodlari, ichki imkoniyatlari o'ziga xos individual-psixologik xususiyatlarini tadqiq etish uchun barcha imkoniyatlar mavjud. Kishi dunyoga kelgandan so'ng, avvalo, uning ota-onasi, farzandini unib-o'sishini, kamol topishini istaydi. Kelajakda esa o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib shu yurtning biror koriga nafi tegadigan barkamol avlod sifatida ulg'ayadi. Hozirgi vaqtga kelib dunyo aholisining soni yildan- yilga ortib bormoqda. Tug'ilgan bolalarning aksariyatida esa turli xil nuqsonlar kuzatilmoqda. Ushbu holatlarning kelib chiqishiga sabab bo'lgan bir qancha omillar mavjud. Jumladan, ekologik holatning yomonlashuvi, turmush qurishda yo'l qo'yilgan xatolar va sog'lom turmush tarziga amal qilmaslik natijasida yuzaga kelmoqda. Lekin hozirgi vaqtga kelib davlatimiz tomonidan yaratilgan imkoniyatlar ushbu turdagi shaxslarga ham keng yo'l ochdi. Maxsus maktablar hamda inklyuziv ta'limning to'g'ri yo'lga qo'yilganligi, ularga ta'lim-tarbiya berish jarayoni davlat standartlariga javob bera oladigan darajada shakllanib bormoqda.

Odatda inson ongi uni qurshab turgan tevarak-atrof haqidagi bilimlar majmuasidan iborat bo'lib, uning tuzulish tarkibiga shunday bilish jarayonlari kiradiki, ularning bevosita yordami bilan shaxs o'z axborotlari ko'lamini uzluksiz ravishda boyitib boradi. Insondagi bilimlar sezgi, idrok, xotira, tafakkur, xayol, singari bilish jarayonlari yordamida asta-sekin anglashinish darajasiga ko'tariladi, keyinchalik esa muayyan turkumlarning tarkibiga kiradi.

Bilish jarayonlarini korreksiyalash va rivojlantirish tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Faollik tamoyili. Bu tamoyil ko'proq eksperimental psixologiya asosida quyidagi g'oyaga bo'ysunadi: Inson eshitganlarining 10% ini, ko'rganlarining 50% ini, aytib berganlarining 70% ini va nihoyat o'zi qilganlarining 90% ini o'zlashtiradi.

2. Ijodiylik tamoyili. Bu tamoyilning asosiy mohiyati shundan iboratki, trening davomida ishtirokchilar guruhi psixologiyada aniq bo'lgan, kashf etib ulgurilgan g'oyalar, qonuniyatlarni topadilar, kashf qiladilar, eng asosiysi esa o'zlarining shaxsiy resurslarini, imkoniyat va sifatlarini anglab yetadilar.

3. Xulq-atvor obyektivlashishi (anglab yetilishi) tamoyili. Mashqlar davomida ishtirokchilar xulq-atvori impulsivlikdan obyektivlik darajasiga o'tadi va trening davomida o'zgarishlar

kiritish imkonini beradi. Xulq-atvor obektivligining universal vositasi sifatida aks aloqa hisoblanadi. Guruhdagi aks aloqani yuzaga kelishini ta'minlash trenerning mas'uliyatidir.

4. Sheriklik (Subyekt-subyektlik) muloqoti tamoyili. Sheriklik, yoki subyekt-subyektlik muloqoti boshqalar manfaati, ular hissiyotlari, his-tuyg'ulari, qayg'ulari, boshqa insonning shaxsiy qadr-qimmati deb tan olinadi. Buning qodlanilishi guruhda ishonch, ochiqlik iqlimini yaratadi. Yuqoridagi tamoyillardan tashqari, treningning samarali bodishi ma'lum bir jihatdan trenerning spetsifik prinsiplariga ham bog'diqdir.

Trener har doim trening odkazishga kirishishdan avval o'ziga: Men qanday maqsadga erishmoqchiman? Men nima uchun shu maqsadga erishmoqchiman? Men qanday vositalar bilan unga erishmoqchiman? kabi savollarini berisbi lozim. Bu savollargajavobni trenerga guruh bilan ishlash davomida diagnostik tadqiqotlar ochib beradi.

Bolaning sensomotor sohada rivojlanish darajasi haqida uning atrofidagi turli predmetlar, jumladan, o'yinchoqlar bilan harakat qilish xususiyatlari darak berib turadi. O'yinchoqdan diagnostik qurol sifatida foydalanish uning tevarak-atrofidagi hodisalarni bilishga intilishi va faollik darajasi hamda predmetlardan foydalanishda amaliy ko'nikmalarning mavjudligini aniqlash imkonini beradi. Kattaroq bolalarni tekshirishda konkret psixologik metodikalardan foydalanish mumkin. Chunki xuddi shu davrdan boshlab, so'zli topshiriqlarni bajarish bo'yicha yo'l-yo'riqlarni tushuna boshlaydi, unda zarur shaxsiy sifatlar shakllangan, bilishga qiziqish rivojlangan, u kattalar bilan birga eksperimental psixologik tadqiqotlarda nisbatan uzoqroq ishtirok etish holatida bo'ladi.

Odatda inson ongi uni qurshab turgan tevarak-atrof haqidagi bilimlar majmuasidan iborat bo'lib, uning tuzilishi tarkibiga shunday bilish jarayonlari kiradiki, ularning bevosita yordami bilan shaxs o'z axborotlari ko'lamini uzliksiz ravishda boyitib boradi. Insondagi bilimlar sezgi, idrok, xotira, tafakkur, xayol singari bilish jarayonlari yordamida asta-sekin anglashinish darajasiga ko'tariladi, keyinchalik esa muayyan turkumlarning tarkibiga kiradi.

Kichik maktab yoshida diqqatni rivojlantirish

Diqqatda shaxsning faoliyati va uning obyektiv voqelikdagi predmet va hodisalarga tanlab munosabatda bo'lishi o'z aksini topadi. Unda inson psixikasining boshqaruvchanlik roli namoyon bo'ladi: Diqqatsiz maqsadga muvofiq ish yuritish mumkin emas. Har qanday masalani yoki har qanday hayotiy muammoni yechish kishidan mazkur masalaning mohiyatiga, harakat uslubiga diqqatni to'plash va qaratishni talab qiladi. Inson psixik faoliyatida diqqat alohida o'rinni egallaydi. Diqqat o'zi mustaqil psixik jarayon bo'lmasada, inson psixik faoliyatining barcha sohalarida ishtirok etadi. Diqqat ongning zarur obyektga yo'naltirilishi va qaratilishida, ayni paytda boshqa narsalarga chalg'imaslikdaifodalanadi. Diqqat bir qanchaxususiyatlargaega, bular - diqqatning hajmi yoki ko'lami, diqqatning taqsimlanishi, to'planishi, barqarorligi va uning bir obyektidan boshqa obyektga yoki bir faoliyatdan boshqa faoliyatga o'tkazilishidir. Diqqatning xususiyatlarini o'rganish va rivojlantirish uchun bir qancha eksperimental metodlardan foydalaniladi. Quyida diqqatni rivojlantirish usullari bilan tanishamiz.

1-mashq. "Kim chaqqon?" 1. 0 'quvchilarga so'zlarda ko'p uchraydigan bir xil unli harflarni o'rganish buyuriladi. Bunda xatolari, qoldirilgan harflar hisoblanadi. Shu bilan birga ular rag'batlantiriladi. 2. Diqqatni ko'chirish qobiliyatini rivojlantirish uchun so'zdagi unli harflarning birini gorizonta, ikkinchisini vertika holda ko'chirish buyuriladi. Asta-sekin

mashqlar murakkablashadi. Maqsad - mashqlarni avtomat tarzda bajarish, berilgan vaqt 15 minutdan 30 minutgachadir.

Xulosa: Bilish jarayonlari korreksiyasi va taraqqiyoti hozirgi kunda juda ham muhim o'rin egallab kelmoqda. Chunki, har bir bolaning bilish jarayoni rivojlangan bo'lishi kerak. Ammo, zamon shiddat bilan rivojlanar ekan, texnologiya insoniyat imkoniyatlarini yanada osonlashtirib, kengaytirmoqda. Yangi texnologiya, ta'limiy pedagogic texnologiyalar bolalarning imkoniyatlari darajasida shart-sharoitlar yaratib, barcha qatori ehtiyojlarini rivojlantirmoqda. Shuningdek, har bir ota-ona bolasining embrionlik va tug'ruqdan so'ng toki voyaga yetguniga qadar e'tibor qaratib borishi ham shular jumlasidandir.

References:

1. Toshpo'latov , A. (2023). SHAXS PSIXODIAGNOSTIKASIDA PROYEKTIV METODIKALARDAN FOYDALANISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 170–178. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/16154>
1. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8001510>
2. <https://azkurs.org/bilish-jarayonlari-psixodiagnostikasi-reja.html>
3. Psixologik xizmat. Psixokorreksiya. Nishanova Z.T. Alimova G.K Toshkent "Ijod-Press" 2019. 313 bet.
4. N.Sh. Sharipova <https://doi.org/10.5281/zenodo.7890574>
5. J.Abdurasulov <https://doi.org/10.5281/zenodo.7239000>